

-Ik/-Uk DUYULAN GEÇMİŞ ZAMAN EKİ ÜZERİNE

-Ik/-Uk About Past Perfect Tense Suffix

Burak TELLİ*

Gazi Türkiyat, Bahar 2019/24: 127-140

Öz: Ağızlar, standart Türkçede bulunmayan birtakım gramatikal unsurları barındırması bakımından araştırmacılar için önemli çalışma alanlarıdır. -Ik/-Uk eki de yazı dilinde kullanılmayan fakat Türkiye Türkçesi ağızları içerisinde varlığını sürdüren duyulan geçmiş zaman eklerinden biridir. Standart Türkçede genellikle yapım eki fonksiyonunda kullanılan bu ek, ağızlarda ise hem yapım eki hem de çekim eki fonksiyonunda karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmada söz konusu ekin Türkiye Türkçesi ağızlarındaki duyulan geçmiş zaman fonksiyonu üzerinde durulacaktır. Öncelikle duyulan geçmiş zaman ekinin Eski Türkçeden günümüze kadar tarihî gelişimi üzerinde kısaca durulacak ve ardından Türkiye Türkçesi ağızlarında -Ik/-Uk ekinin duyulan geçmiş zaman eki fonksiyonunda hangi ağız bölgelerinde kullanıldığı gösterilecektir. Söz konusu ekin kaynağı hakkında değerlendirme yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: -Ik / -Uk Eki, Duyulan Geçmiş Zaman, Türkiye Türkçesi Ağızları

Abstract: The dialects are important fields of study for researchers in terms of a number of grammatical element which are not present in standard Turkish. -Ik / -Uk is past perfect suffix that unused in the written language but in it is located in Turkey Turkish dialects. This suffix usually used in the function of the derivational affix in written language, also in dialect comes in both the derivational affix and the inflectional suffix function.

In this study we will focus on the function of past perfect usage of this affix in Turkish dialects. First of all we will focus briefly on the historical development of the past perfect affix from old Turkish to modern-day Turkish and then the use of -ik/-uk in Turkish dialects as past perfect affix will be shown. An evaluation will be made about the source of the suffix aforesaid.

Keywords: The affix -Ik / -Uk, Past Perfect Tense, Dialects of Turkey Turkish

GİRİŞ

Ağızlar dilin önemli çalışma alanlarıdır ve dilin standart yapısından farklı olarak o dile ait önemli zenginlikleri bünyesinde barındırır. Standart yazı dilinde bulunmayan pek çok kelime veya morfolojik yapı ağızlarda görülebilmektedir. Bu nedenle hem söz varlığı hem de çeşitli morfolojik yapılar bakımından ağızlar dil çalışmaları açısından oldukça kıymetlidir.

-Ik/-Uk eki, Türkiye Türkçesi ağızlarında farklı görevlerde kullanılmış bir ek olup ekin yapım eki, duyulan geçmiş zaman eki, şimdiki zaman eki, sıfat-fiil ve zarf-fiil görevlerinde kullanıldığı tespit edilmiştir (Buran 1996). Ayrıca Ahmet Buran, “-ık Ekinin Anadolu Ağızlarında Kullanılışı” adlı çalışmasında; Ahmet Caferoğlu’nun

* Dr. Öğr. Üyesi, Adıyaman Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Adıyaman / TÜRKİYE. btelli46@gmail.com. ORCID: 0000-0003-4924-9205. Gönderim Tarihi: 25.12.2018 / Kabul Tarihi: 21.04.2019.

Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar, Zeynep Korkmaz'ın Güney-Batı Anadolu Ağızları, Tuner Gülensoy'un Karacaoğlan'ın Şiirlerinde Dil ve Üslup, Ömer Asım Aksoy'ın Gaziantep Ağzı-I adlı çalışmalarında bu ekin duyulan geçmiş zaman görevinde kullanıldığı bilgisini vermiştir (Buran 1996: 12).

-Ik/-Uk ekinin Türkçenin tarihî lehçelerinde duyulan geçmiş zaman eki fonksiyonunda bir kullanımına rastlanmamış olup Türkçenin çağdaş lehçelerinde ise sadece Türkiye Türkçesinin bazı ağız bölgelerinde kullanımı bulunmaktadır. Bu durumun temel sebebi olarak -Ik/-Uk ekinin, fiilden isim yapım eki olarak kullanıldığında edilgen yapıya getirilerek yapılan -mİş/-mUş yapısına çok yakın bir anlam ortaya koyması ve bu yakınlığın -Ik/-Uk ekinin -mİş/-mUş fonksiyonunda kullanılması gösterilmiştir (Buran 1996: 15):

yırtık (elbise)	“yırılmış (elbise)”
buyruk (söz)	“buyrulmuş (söz)”
çatık (kaş)	“batılmış (kaş)”

Söz konusu ekin bu kullanım özelliğine Nurettin Demir de “Anadolu Ağızlarında Kullanılan Geçmiş Zaman Eki -(y)XK” başlıklı çalışmasında değinmiştir. -(y)XK ekinin bir yapım eki olarak kullanımını ve fiilin ifade ettiği eylem neticesinde ortaya çıkan bir sonuç veya durumu gösterdiği ve bunu da edilgenlik anlamı taşıyarak verdiğini *tükenik*, *tıkanık*, *açık* örnekleri ile izah etmiştir. Demir, ilgili çalışmasında -Ik/-Uk ekinin duyulan geçmiş zaman ve sıfat-fiil eki olarak kullanımının arkasındaki sebep olarak ilgili ekin fiilden isim yapım eki olarak kullanımını gösterir. Söz konusu ekin Adana, Osmaniye gibi bazı ağız bölgelerinde zarf-fiil eki olarak kullanımının kaynağı olarak ise -(y)Xp ekini işaret eder. Ayrıca çalışmasında ekin -mXş'tan farkına, iki ekin her durumda bire bir örtüşmediğine değinir (Demir 2007).

Demir ayrıca “Güneybatı Anadolu Ağızlarında Kullanılan Şimdiki Zaman Eki -ik gelir” başlıklı çalışmasında -ik eki, -ik gelir'in yapısını açıklar. Çalışmamızın konusu -ik ekini açıklamaya çalışırken şimdiki zaman eki fonksiyonunda kullanılan -ik gelir yapısını da incelemek gerekmektedir. Demir Güneybatı Anadolu ağızlarındaki bu şimdiki zaman ekindeki -ik'in -ip zarf-fiil ekinden geliştiğini ifade eder. Bunu da yöre ağzında örnekleri bulunan -p > -k ses değişimine dayandırır (Demir 1996a: 140-142).

Milan Adamoviç ise -Ik / -Uk ekinin -mİş / -mUş ekinin örneklenmesiyle oluştuğunu, -mİş / -mUş ekini temsil ettiğini, aslen -(y)XK fiilden isim yapım ekinden meydana geldiğini ifade etmiş ve Aksoy'un (1945) çalışmasından örnekler vererek bu eki incelemiştir (Adamovic 1985: 206-207):

<i>görüğüm</i>	<i>görüğük</i>
<i>görüksün</i>	<i>görüksünüz</i>
<i>görüük</i>	<i>görüükler</i>

-*Ik* / -*Uk* eki üzerine bir çalışma da Seval Dirik ve Yüü Kuribayashi tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada ilgili ekin Çanakkale/Ayvıcık Sazlı köyündeki kullanımı örneklerle açıklanmıştır (Dirik ve Kuribayashi 2015). Bu çalışma, söz konusu ekin, daha önceki çalışmalarda zikredilmeyen bir ağız bölgesindeki kullanımını ortaya koyması bakımından önemlidir.

Bu çalışmada öncelikle Eski Türkçeden günümüze kadar tarihî ve çağdaş lehçelerde kullanılan duyulan geçmiş zaman eklerinden kısaca söz edilecektir. Sonrasında ekin Türkiye Türkçesi ağızlarında duyulan geçmiş zaman fonksiyonunda kullanıldığı ağız bölgeleri ve bu bölgelerdeki kullanım özellikleri üzerinde örneklerle durulacaktır.

1. TÜRKÇEDE DUYULAN GEÇMİŞ ZAMAN

Türkçede geçmiş zaman genellikle görülen ve duyulan olmak üzere iki şekilde ele alınmıştır. Geçmişte yaşanmış ve bizzat şahit olunmuş bir durum anlatılırken görülen geçmiş zaman, geçmişte yaşanmış fakat şahit olunmamış bir durum anlatılırken ise duyulan geçmiş zaman kullanılmıştır. Duyulan geçmiş zaman eki hem şekil hem de zaman ifade eden bir ektir. Şekil olarak bildirme, zaman olarak da görülmeyen geçmiş zamanı anlatır. Görülmeyen bir geçmiş zamanda yapılan hareketi haber veren şekil ve zaman ekidir (Ergin 2012: 300). Aynı eki Zeynep Korkmaz “Fiilin karşıladığı oluş ve kılışı, kişinin başkasından duyduğunu, sonradan gördüğünü veya farkında olmadan işlediğini anlatan, içinde şekil ve zaman kavramı taşıyan kip” şeklinde ifade etmektedir (Korkmaz 2010: 75).

Türkçede duyulan geçmiş zaman eki olarak yaygın şekilde -*mış* ekinin varyantları kullanılmıştır. Bu ekin dışında Türkçenin tarihî ve çağdaş lehçeleri incelendiğinde az da olsa farklı morfeplerin bu fonksiyonda kullanıldığı görülmektedir.

Bu anlamda tarihî ve çağdaş lehçelerdeki duyulan geçmiş zaman eki olarak kullanılan morfeplerin neler olduğunu açıklamak uygun olacaktır. Türkçenin tarihî seyri içinde duyulan geçmiş zaman eki olarak kullanılan morfepler şu şekildedir:

Eski Türkçenin Orhun ve Uygur evresinde -*mış* eki kullanılmakla birlikte Uygur evresinde yaygın olmayan isim-fiil kökenli -*yUk* eki de duyulan geçmiş zaman eki olarak kullanılmıştır. Bu ek dikkat çekici olup kullanımı şu şekildedir:

<i>al-yuk men</i>	<i>al-yuk biz</i>
<i>al-yuk sen</i>	<i>al-yuk siz</i>
<i>al-yuk</i>	<i>al-yuklar</i> (Eraslan 2012: 342)

-*yUk* ekinin Eski Uygur Türkçesinde duyulan geçmiş zaman fonksiyonu ile kullanımının, bugün Türkiye Türkçesi ağızlarında aynı fonksiyonda kullanılan -*Ik* / -*Uk* ekinin izahında bir kapı aralayabileceği düşünülebilir. Bu anlamda -*Ik* / -*Uk* ile -*yUk*

arasında bir ilgi olup olmadığı sorusu daha önce Demir tarafından da ilgili çalışmasında (1996b) ortaya konmuştur. *-yUk* eki Eski Uygur Türkçesi döneminde aynı zamanda sıfat-fiil eki fonksiyonunda fiilden isim yapım eki olarak da kullanılmış olup cümleye *-mİş/-mUŞ* anlamını vermektedir:

Azu tağı toğmayuq üçün mü toğğay. "Yoksa doğmamış olduğu için mi doğacak?" (Eraslan, 2012: 343).

Eski Uygur Türkçesine ait aşağıdaki cümlede *-yUk* eki duyulan geçmiş zaman eki göreviyle kullanılmıştır. Ayrıca ek bu cümlede tahmin anlamı vermekte olup bugün ise Gaziantep ve Hatay ağızlarında ekin tahmin anlamı kattığı kullanımlar görülmektedir:

Kentü özi yarlıқан-çuçı köüllüg tükel bilge t(e)ñri burxan seniñ eviñe kelyük ol. "Kendisi merhametli gönüllü tam bilge tanrı burkan, senin evine gelmiştir." (Eraslan 2012: 342). Gaziantep Ağız I eserinde Aksoy, *Siz işiñizi bitiriksiñiz. "Siz işinizi bitirmişsinizdir."* örneğini vererek kanaat derecesini bulan bir tahmin olduğunu ifade etmiştir (Aksoy 1945: 177). Hatay ağızında ise Öztürk tarafından *...ondan geçik saña dedi.* örneği verilerek ekin tahmin anlamında kullanımı bulunduğu gösterilmiştir (Öztürk 2009: 197).

-yUk eki, Eski Türkçenin Uygur evresinde 2. tip görülen geçmiş zaman eki olarak da kullanılmıştır. Bu şekil sıklıkla çekimli fiil yapmakla birlikte sıfat ve nadiren de isim yapmıştır:

bulқан-yuq tınığlar "birbirine girmiş canlılar" (Sıfat-fiil eki)
қары-yuq biz "ihtiyarladık" (Görülen geçmiş zaman)
kel-yük ol "geldi" (Görülen geçmiş zaman) (Gabain 2000: 81)

Ekin duyulan geçmiş zaman dışında hem kısmen görülen geçmiş zaman eki olarak hem de *-mİş/-mUŞ* fonksiyonunda sıfat-fiil eki olarak kullanılması bugün Türkiye Türkçesi ağızlarında da bulunmaktadır (Aksoy 1945; Yıldırım 2006; Öztürk 2009). Örneğin Gaziantep, Adana, Osmaniye ve Hatay ağızlarında *-Ik* ekinin duyulan geçmiş zamana yakın bir anlamda kullanıldığı aşağıda "*-Ik / -Uk* Duyulan Geçmiş Zaman Ekinin Türkiye Türkçesi Ağızlarında Kullanıldığı Bölgeler ve Kullanım Şekilleri" başlığı altında ifade edilmiştir.

Anadolu ağızlarında duyulan geçmiş zaman eki olarak kullanılan *-Ik/-Uk* ile Eski Uygur Türkçesi döneminde benzer işlevlerle kullanılan *-yUk* eki arasında yukarıda anlatıldığı gibi her ne kadar şekil ve işlev yönünden benzerlik bulunsa da *-Ik/-Uk*'un *-yUk*'tan geliştiği düşüncesi bizce geçerli görüş değildir. Çünkü Gabain'in ifadesine göre Eski Türkçede zaman fonksiyonundaki *-yUk* eki *-t, -d'*ye göre daha az kullanılan bir duyulan geçmiş zaman ekidir (Gabain 2000: 81). Eski Türkçede dahi düşük oranda kullanılan bir ekin bugün Anadolu ağızlarına gelerek varlık sürdürmesi çok muhtemel görünmemektedir. Bununla birlikte Eski Türkçeden beri işlek olarak var olan *-(X)K*

fiilden isim yapım eki bulunmaktadır. Anadolu ağızlarındaki duyulan geçmiş zaman eki göreviyle kullanılan *-Ik/-Uk*'un fiilden isim yapım eki ile irtibatlı olması kuvvetle muhtemeldir. Demir (2007), Hirik (2016)'e ait çalışmalarda da bu görüş desteklenmektedir. Ek, fiilden isim yapım eki göreviyle de sıfat-fiil göreviyle de kullanıldığında *-miş* anlamı vermektedir. *-(X)K* ile ağızlardaki *-Ik/-Uk* arasındaki görev ortaklıkları ve *-(X)K* ekinin işlevliği bu iki ekin bağımlılığını güçlendirir.

Karahanlı Türkçesinde duyulan geçmiş zaman eki sadece *-mİş* şeklinde düz-dar ünlü olarak kullanılmış olup Harezmi Türkçesinde ise söz konusu ek *-mİş* ve *-p+tur-ur*, Kıpçak Türkçesinde de *-mİş* ve *-p*, *-(I/U)ptIr*, *-(I/U)ptUr*, *-(I/U)p turur* şeklinde kullanılmıştır (Argunşah vd. 2011: 41-283).

Çağatay Türkçesinde *-mİş*; *-(I/U)ptIr*, *-(I/U)ptUr*, *-(I/U)p turur* ve *-Gandur*, *-Gan turur* duyulan geçmiş zaman eki olarak kullanılmıştır (Argunşah 2017: 189-191).

Eski Anadolu Türkçesinde duyulan geçmiş zaman eki olarak *-mİş*, *-(y)Up dUr(Ur)* yapıları kullanılmıştır (Gülsevin 2017: 88-91). Osmanlı Türkçesinde ise *-mİş/-mUş* ve *-Up* eki bu görevde kullanılmakla birlikte *-Up* eki Osmanlı Türkçesinin son dönemlerinde ortadan kalkmıştır (Ergin 2012: 301).

Azerbaycan Türkçesinde duyulan geçmiş zaman eki olarak *-mİş/-mUş* ve *-(y)Ib/-(y)Ulb* (Kartallıoğlu ve Yıldırım 2012: 206), Kazak Türkçesinde *-ğan*, *-gen*, *qan*, *-ken* ekleri kullanılmaktadır (Tamir 2012: 461). Kırgız Türkçesinde *-(I)ptIr/-(U)ptUr* ekleri duyulan geçmiş zaman eki olarak kullanılmakta olup bu eklerin çekimi zamir kökenli şahıs ekleri ile yapılmaktadır (Kasapoğlu Çengel 2012: 517). Türkmen Türkçesinde duyulan geçmiş zaman eki olarak *-pdIr* eki (Kara 2012: 266), Özbek Türkçesinde ise üç tip duyulan geçmiş zaman eki kullanılmakta olup bunlar *-(i)b*, *-gän* ve *-miş* ekleridir (Öztürk 2012: 324-325).

Yukarıdaki değerlendirmelere bakıldığında Türkçenin hem tarihî dönemleri hem de günümüz çağdaş lehçelerinde duyulan geçmiş zaman eki olarak farklı morfemler kullanılmıştır. Ancak bu morfemlerden *-mİş*, Türkçenin hemen her lehçesinde duyulan geçmiş zaman görevinde var olmuştur. Kendisiyle beraber farklı *-p*, *-(I)Up*, *-(I)ptIr*, *-(U)ptUr*, *-(y)Up dUr(Ur)* gibi ekler de Türkçenin tarihî ve çağdaş dönemlerinde duyulan geçmiş zaman eki olarak kullanılmıştır.

Çalışmamızda buraya kadar yapılan değerlendirmelerde inceleme konumuz olan *-Ik/-Uk* eki, duyulan geçmiş zaman görevinde bir kullanımla karşımıza çıkmamıştır. Sadece Eski Uygur Türkçesi döneminde bu görevde kullanılan *-yUk* ekinin, *-Ik/-Uk* eki ile görev ve ses bakımından benzerliği dikkat çekmektedir. Eski Uygur Türkçesinde bu ekin ayrıca bugünkü *-mİş* eki gibi sıfat fiil eki fonksiyonunda ve fiilden isim yapım eki olarak da kullanılıyor olması *-Ik/-Uk* ile *-yUk* arasındaki ilişkiyi düşündürmektedir. Ancak ekin Eski Uygur Türkçesi döneminden günümüze kadar duyulan geçmiş zaman görevi ile hiç karşılaşılmayıp bugün tekrar Anadolu ağızlarında görülüyor olması iki ek arasındaki irtibatı zayıflatmaktadır.

1.1. Türkiye Türkçesi Ağzlarında Duyulan Geçmiş Zaman Eki

Türkiye Türkçesi ağzları Türkiye Türkçesinin konuşulduğu coğrafyalarda bu lehçeye ait ağız bölgelerini kapsamaktadır. Türkiye Türkçesi ağzlarında, duyulan geçmiş zaman eki olarak farklı morfeimler kullanılmaktadır. Bu morfeimler *-mİş/-mUş*, *-İk/-Uk*, *-İp/-İpDUr'*dur (Bulduk 2018: 233). Bu morfeimlerle karşılanan duyulan geçmiş zaman ekinin Türkiye Türkçesi ağzları içindeki ağız bölgelerine göre kullanıldığı bölgeler şu şekilde değerlendirilebilir:

Karahan, *Anadolu Ağzlarının Sınıflandırılması* adlı eserinde Anadolu ağzlarını Doğu grubu ağzları, Kuzeydoğu grubu ağzları ve Batı grubu ağzları olarak üç ana ağız bölgesine ayırmıştır.

Doğu grubu ağzları Ağrı, Artvin merkez ile Şavşat, Yusufeli, Ardanuç, Bitlis, Bingöl, Diyarbakır, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Kars, Gümüşhane, Hakkari, Siirt, Mardin, Muş, Van ve Şanlıurfa (Birecik ve Halfeti hariç) bölgelerini içine almaktadır (Karahan 1996: 96). Doğu grubu ağzları içinde duyulan geçmiş zaman eki olarak *-mİş/-mUş* ve *-İp/-Up*, *-İpduru/-Upduru* ekleri kullanılmaktadır. Bu eklerden *-mİş/-mUş*, doğu grubu ağzlarında yaygın duyulan geçmiş zaman eki olarak kullanılmakta olup *-İp/-Up*, *-İpduru/-Upduru* eklerinin Van Gölü havzası ve Kars Arpaçay bölgelerinde kullanımı tespit edilmiştir (Bulduk 2018: 238-239).

Kuzeydoğu grubu ağzları Trabzon ve Rize illeri ile Artvin'in Hopa, Arhavi, Borçka ilçelerini kapsamaktadır. Bu ağız bölgesi içerisinde duyulan geçmiş zaman eki *-miş* morfemi ile gösterilir (Karahan 1996: 97-98). Ek tek şekilli olduğundan yuvarlak ünlülü ya da kalın ünlülü fiil tabanlarına da daima *-miş* şekliyle eklenmiştir.

Batı grubu ağzları, Anadolu coğrafyasında en geniş alana sahip ağız bölgesidir. Bu ağız grubu Adana, Adıyaman, Afyon, Amasya, Ankara, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bartın, Bilecik, Bolu, Burdur, Bursa, Çanakkale, Çankırı, Çorum, Denizli, Eskişehir, Gaziantep, Giresun, Hatay, Isparta, İçel, İzmir, İzmit, Kahramanmaraş, Kastamonu, Kayseri, Kırşehir, Konya, Kütahya, Malatya, Manisa, Muğla, Nevşehir, Niğde, Ordu, Sakarya, Samsun, Sinop, Sivas, Tokat, Uşak, Yozgat, Zonguldak ağzlarını kapsamaktadır (Karahan 1996: 2). Batı grubu ağzlarında duyulan geçmiş zaman eki olarak standart Türkçedeki gibi *-mİş/-mUş* yaygın olarak kullanılmaktadır. Ancak Aydın ve yöresinde bu eke ilave olarak *-İpduru/-Upduru* yapısının da duyulan geçmiş zaman eki olarak kullanıldığı çalışmalarda ortaya konmuştur (Yapıcı 2013: 2016). Ayrıca Batı grubu ağzları içerisinde Gaziantep, Adana, Mersin, Osmaniye, Hatay, Kahramanmaraş, Aksaray, Kırıkkale, Karaman, Antalya ve İzmir'in sadece Kiraz ilçesi köylerinde *-İk/-Uk* ekine duyulan geçmiş zaman göreviyle rastlanmaktadır.

-İk/-Uk eki hem duyulan geçmiş zaman eki hem de sıfat-fiil fonksiyonu ile fiilden isim yapım eki göreviyle söz konusu bölgelerde tespit edilmiştir.

2. -Ik / -Uk DUYULAN GEÇMİŞ ZAMAN EKİNİN TÜRKİYE TÜRKÇESİ AĞIZLARINDA KULLANILDIĞI BÖLGELER VE KULLANIM ŞEKİLLERİ

-Ik / -Uk eki Türkçenin gerek tarihî dönemlerinde gerek günümüz lehçelerinde duyulan geçmiş zaman eki göreviyle kullanılan bir ek değildir. Türkiye Türkçesi ağızlarının sadece bir bölümünde bu ekin varlığı tespit edilmiştir. Demir, eki Yörük ve Türkmen ağızlarının ortak özelliği olarak görür ve Demir'in kendi tespitlerine göre ek Anadolu ağızlarında Antalya, Mersin, Adana'nın Ceyhan ve Kadırlı ilçesi, Osmaniye, Kahramanmaraş merkez ve Andırın ilçesi, Afyon'un Dinar ilçesi ve Hatay'ın Kırıkhan ilçesi, Nevşehir'in Karasınır kasabası ve Yozgat'ta kullanılmaktadır. Bu bölgelerden Afyon-Dinar ve Yozgat dışında kalan bölgelerdeki kaynak kişilerinin Yörük olduğunu, bu bölgelerdeki kaynak kişilerinin ise Türkmen olduğunu belirtmektedir (Demir 2007: 382-383).

Bu çalışmada ise söz konusu ek; Kahramanmaraş, Adana, Osmaniye, Mersin, Gaziantep, Hatay, Aksaray, Antalya, Karaman, Kırıkkale ile İzmir'in bir kısım bölgesinde (Kiraz ilçesi) tespit edilmiştir. Çalışmamıza konu olan -Ik / -Uk eki, zikredilen illerin belli bir bölgesinde değil tamamında bulunmaktadır. Söz konusu ekin bu ağız bölgelerinde kullanımı şu şekildedir:

2.1. Kahramanmaraş ve Yöresi Ağızlarında Kullanımı

-Ik/-Uk eki Kahramanmaraş ve yöresi ağızlarında duyulan geçmiş zaman eki olarak kullanılmaktadır. Erdem ve Kirik, *Kahramanmaraş ve Yöresi Ağızları* adlı eserinde bu ekin varlığından söz etmiş ve şahıslara göre çekimlenmiş örnekler vermiştir. Ancak bu ekin birinci teklik ve birinci çokluk şahıs çekiminde kullanılmadığını belirtmiştir (Erdem ve Kirik 2011: 142). Kahramanmaraş yöresi ağızlarında bu ekin birinci teklik ve çokluk şahıslarda da yaygın olmamakla beraber kullanımına rastlanmıştır. Kişinin kendisi ya da içinde bulunduğu topluluk adına sonradan farkına vardığı, idrak ettiği eylemlerin çekiminde -Ik/-Uk eki, duyulan geçmiş zaman kip eki göreviyle kullanılmaktadır:

Sınavı kazanışım. (Sınavı kazanmışım.) (K1)

Emmoğlu biz de ceza alışık. (Emmioğlu biz de ceza almışız.) (K1)

Dağdan aşağı yuvarlanışım. (Dağdan aşağı yuvarlanmışım) (K2)

Kahramanmaraş ağızında -Ik/-Uk ekinin şahıslara göre çekimi şu şekilde yapılmaktadır:

Teklik: *şazanışım, şazanışım, şazanış*

Çokluk: *şazanışık, şazanışımız, şazanışlar*

2.2. Gaziantep ve Yöresi Ağızlarında Kullanımı

-Ik / -Uk eki, Gaziantep ağızında duyulan geçmiş zaman eki olarak kullanılmaktadır. Ömer Asım Aksoy, *Gaziantep Ağzı-I* adlı eserinde bu eki "-ik takılı

fiil (-ik'li geçmiş zaman)" başlığı altında değerlendirmiştir. Söz konusu çalışmada Aksoy, fiil köküne -ik eklenirse anlamca -miş'li geçmiş zamanın üçüncü tekil şahsına benzer bir fiilin meydana geldiğini ifade etmekte ve çekimi ve görevi bakımından bir benzerlik gösterdiği için buna "-ik'li geçmiş zaman" demektedir. Ayrıca bu ekin şahıslara göre çekimini şu şekilde vermiştir:

Teklik: *geliğim, geliksin, gelik*

Çokluk: *gelikiğiz, gelikişiniz, gelikler* (Aksoy 1945: 176-177).

-Ik/-Uk duyulan geçmiş zaman eki, tüm şahısların çekiminde tespit edilmiştir. Aksoy'a göre bu ek Gaziantep ağzında üç farklı anlam ifade etmektedir:

Tahmin anlamında "*Mehmet eve gelik.*", -miş'li geçmiş zaman ile -di'li geçmiş zaman arasında bir durumu anlatmak için "*O mağaza şimdi gazino oluk.*" ve anlatılanın doğru olduğuna inanarak bir başkasına nakletme anlamı "*Ahmet İstanbul'dan gelik mi? -Gelik.. Bu sabah çarşıda görükler.*" (Aksoy 1945: 177-179).

2.3. Adana ve Osmaniye Ağzlarında Kullanımı

-Ik/-Uk ekinin Adana ve Osmaniye illeri ağzlarında duyulan geçmiş zaman eki olarak kullanımı bulunmaktadır. Faruk Yıldırım, *Adana ve Osmaniye İlleri Ağzları* adlı iki ciltlik eserinde, yöredeki -Ik/-Uk ekinin kullanımını "-ik Ekli Duyulan Geçmiş Zaman" başlığı altında açıklamıştır. Bölgede ekin kullanımında Gaziantep ağzında olduğu gibi anlam farklılığı bulunmaktadır. Ek, bazı kullanımlarda birebir -mİş/-mUŞ duyulan geçmiş zaman ekinin karşılığı olarak kullanılmaktadır: *o da turaç dutamayık, guş acıkık, kimse bir tavık vermeyik*. Bazı kullanımlarda ise -mİş/-mUŞ kullanımından farklı olarak geçmişte meydana geldiği görülmeyen ama gerçek oluşundan emin olunan durumları anlatmaktadır: *madem sival vermeye gelikişiniz, bunları yaparsanız tamam diyor*. Ekin diğer bir kullanımı ise görülen geçmiş zamana çok yakın bir anlam taşımaktadır: *zabaha gadar bir ken iki gen ohumassam yatamam hêç. Uyranda ohuduklar baña*. Bölgede duyulan geçmiş zamanın -Ik/-Uk ile gösterimine en çok Kozan ilçesi metinlerinde rastlanmaktadır. Çukurova'nın doğusunun diğer bölgelerinde de seyrek olarak kullanılmaktadır (Yıldırım 2006: 223-224).

2.4. Mersin ve Yöresi Ağzlarında Kullanımı

Mersin'in Silifke ve Mut bölgesindeki Sarıkeçili ve Bahşiş yörekleri ağzlarında da -Ik/-Uk eki duyulan geçmiş zaman görevinde kullanılmaktadır. -Ik/-Uk ekinin bu ağız bölgesinde -k, -ık, -uğ, -ig, -üg, -ik, -ük, -ig, -üg gibi şekillerde kullanımı tespit edilmiştir: *bobaları gelik, garaman'a yelleşig, annaşığlar* (Öztürk 2009: 161).

2.5. Hatay ve Yöresi Ağzlarında Kullanımı

Hatay ve yöresinde -Ik/-Uk eki, duyulan geçmiş zaman göreviyle kullanılmaktadır. Jale Öztürk, bölge ağzını incelediği çalışmasında söz konusu ek için -Ik/-Uk'lu *Belirsiz Geçmiş Zaman* ifadesini kullanmış, ekin işlevleri üzerinde durmuş ve bölgenin diğer

duyulan geçmiş zaman eki *-mİş/-mUş* ile *-Ik/-Uk* eklerinin kullanım farklılıklarını değerlendirmiştir (Öztürk 2009: 194-200). Öztürk, *-Ik/-Uk* ekinin işlevlerini şu şekilde göstermiştir:

- Şahit olunmayan, başkasından duyulan geçmişte gerçekleşmiş fiillerin zamanını anlatmaktadır: *Osmanlı zamanında mesele babamız balkan harbine gidik, gelmeyik.*

- Şahit olunmayan, fakat belirtilerinden fark edilen, geçmişte gerçekleşen fiillerin zamanını anlatmaktadır: *beş tene oğlanları oluğ, gızı olmayık, her şeylerini aldığ...*

- Şahit olunan, fakat geçmişte gerçekleşen fiillerin zamanını anlatmaktadır: *iki üç gün oluğ vaktımızdan geçeli.*

- Tahmin anlamında kullanılmaktadır: *ordan birisi dedi ki bu esas ağ bit dedikleri bu dedi; sen aydınlıyan mı namaz gıldıñ dedi. Ondan geçik saña dedi* (Öztürk 2009: 196-197).

Öztürk'ün ifadesine göre Hatay ve yöresinde iki farklı duyulan geçmiş zamanın işlevleri karşılaştırıldığında *-Ik/-Uk* ekinin *-mİş/-mUş* ekine göre konuşan kişinin şahit olduğu, içinde bulunulan zamanı da içine alan bir geçmiş zaman işlevi ile kullanıldığı örnekler daha fazla bulunmaktadır (Öztürk 2009: 197).

Hatay yöresinde bir diğer ağız çalışması da Belen ağzına aittir. Bu çalışmada da *-Ik/-Uk* ekinin duyulan geçmiş zaman fonksiyonu belirtilmiş ve Belen ağzında yaygın olan duyulan geçmiş zaman ekinin *-Ik/-Uk* olduğu ifade edilmiştir: *yan gelmiş böle toprayan gelik* (Sis 2010: 50).

2.6. Antalya ve Yöresi Ağızlarında Kullanımı

Antalya yöresi ağızlarında *-Ik/-Uk* ekleri duyulan geçmiş zaman eki olarak kullanılmaktadır. Erdem ve Bölük, Antalya ve Yöresi Ağızları adlı çalışmalarında bu ekin özellikle teklik üçüncü şahıs, bazen teklik birinci, ikinci ve çokluk birinci ve üçüncü şahıslarda kullanıldığını belirtmişlerdir. Ekin, çekimi şu şekildedir:

Teklik: *görmeyiksiñdir, getirik, yapığ*

Çokluk: *buluğlar, birleşdirivèrikler* (Erdem ve Bölük 2012: 170-171).

2.7. Aksaray ve Yöresi Ağızlarında Kullanımı

Aksaray ve yöresi ağızlarında *-Ik/-Uk* eki, duyulan geçmiş zaman eki göreviyle kullanılmaktadır. Ancak Aksaray bölgesinin tamamında değil ikinci alt bölgesi olan Karaören, Kargın, Gözlükuyu, Yenipınar gibi Hasan Dağı civarına yerleşen Yörük yerleşim birimlerinde görülmektedir. Bu ekin Aksaray ağzında sadece ikinci ve üçüncü teklik ile üçüncü çokluk şahıs çekimleri tespit edilmiştir.

Teklik: *virmeyiksiñ, alık, yaşayığ, bilemeyik*

Çokluk: *saluğlar, gidikler, yağığlar* (Doğan 2012: 234-235).

2.8. Karaman ve Yöresi Ağzlarında Kullanımı

-Ik/-Uk ekinin duyulan geçmiş zaman göreviyle Karaman yöresinde kullanımı tespit edilmiştir. Ek, bölge ağzında sınırlı örnekte kullanılmıştır: *bu hanım gene iyi dayanık ya, siyini tozunu kevini alsın diyi öyle yapıklar taminim yani* (Uysal 2009: 183).

2.9. Kırıkkale ve Yöresi Ağzlarında Kullanımı

Kırıkkale ve yöresi ağzlarında duyulan geçmiş zaman eki olarak baskın şekilde -mİş/-mUŞ eki kullanılmakla birlikte -Ik/-Uk ekinin de duyulan geçmiş zaman göreviyle kullanımı tespit edilmiştir: *emmiyoğluna bişey oluğ ğız* (Başer 2014: 156-157).

2.10. İzmir ve Yöresi Ağzlarında Kullanımı

İzmir yöresinde söz konusu ekin duyulan geçmiş zaman göreviyle kullanımı çok sınırlı bir alanda belirlenmiştir. İzmir'in Ödemiş, Kiraz ve Beydağ ilçelerinden derlenen metinlerde baskın olarak kullanılan -mİş/-mUŞ duyulan geçmiş zaman eki ile birlikte yörede sadece Kiraz ilçesi Çatak köyünde aynı görevde kullanılmış -Ik eki de tespit edilmiştir: *bizim dedelerimiz çataañ yerlisiymiş, yabandan gelmeyik, dışdan gelmeyik, bu evleri o yapıdırık, bu damları bilen o yapıdırık* (Çakır 2018: 93).

2.11. Çanakkale ve Yöresi Ağzlarında Kullanımı

-Ik/-Uk eki, Çanakkale / Ayvacık Sazlı köyünden derlenmiş metinlerde duyulan geçmiş zaman görevinde tespit edilmiştir: *E, kim olcak, anan kapayık işte, Gâşıdaki tälâyı da zâten Gırbaşlâ alıktı*. (Dirik ve Kuribayashi 2015: 125-126).

3. ESERLERİNDE -Ik/-Uk EKİ TESPİT EDİLEN HALK ŞAIRLERİ

-Ik / -Uk eki, Karacaoğlan, Dadaloğlu gibi şairlerimizin şiirlerinde de tespit edilmiştir. Karacaoğlan, Adana'da Kozan Dağı civarında bugün Osmaniye sınırları içinde olan Bahçe ilçesi Varsak köyünde doğmuştur (Günay 2005: 247). Dadaloğlu'nun ise Türkmen aşiretlerinden Avşar boyuna mensup olduğu bilinmektedir (Sevengil 1965: 366). Bu şairlerimizin yaşadığı bölgelere bakıldığında Çukurova, Toroslar gibi bugün de bu ekin Anadolu ağzlarında ve yine aynı fonksiyonda kullanıldığı yerler karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, söz konusu ekin 17. ve 19. yüzyıllarda Adana, Mersin, Osmaniye, Kahramanmaraş, Gaziantep bölgelerinde kullanıldığını ve ayrıca Karacaoğlan ve Dadaloğlu gibi halk şairlerimizin, ağız özelliklerinin eserlerine yansıdığını göstermektedir.

Karacaoğlan'ın aşağıdaki dördlüğünde -Ik/-Uk ekinin kullanımlarını Ahmet Buran ilgili çalışmasında (Buran 1996: 14) göstermiştir:

Güzelim kimin aşkına *alıksın*
Şurda bir kötüyü dost mu *sanıksın* (sanmışsın)
Hint ile Yemende kumaş *geliksin* (gelmişsin)

Söyle kumaşına baha ne dilber.

Karacaoğlan'ın bu kullanımlarından *alıksın* kelimesinde *-Ik* eki fiilden isim yapım eki göreviyle kullanılmış olup *-mİş* fonksiyonu bulunmamaktadır. *Sanıksın* ve *geliksın* kelimelerinde *-Ik* eki, bugünkü yazı dilimizdeki *-mİş* eki yerine ve duyulan geçmiş zaman eki göreviyle kullanılmıştır.

Dadaloğlu'nun *Çıkarım Bozok Dağına* adlı şiirinden alınan aşağıdaki dörtlükte *-Ik* ekinin varlığı dikkatimizi çekmektedir. *Geyik* kelimesinde *-ik* eki duyulan geçmiş zaman eki olarak kullanılmıştır:

Yücelerde olur geyik
Yol bekliyor gözü büyük
Benim yarım allar *geyik* (giymiş)
Nazlı nazlı salınır mı? (Sakaoğlu 1986: 89)

Dadaloğlu'nun *Çiçekdağı* adlı şiirinden alınan aşağıdaki dörtlükte *dolaşık* kelimesinde *-Ik* eki, *-mİş* eki yerine kullanılmış sıfat fiil fonksiyonunda fiilden isim yapım eki olarak kullanılmıştır.

Şu karşiki dağda yanar bir ışık
Aldırmiş sevdiğim ağlar bir âşık
Bir ceren bakışlı zülfü *dolaşık* (dolaşmış)
Sende gümanım kaldı *Çiçekdağı* (Sevengil 1965: 365).

SONUÇ

Türkiye Türkçesi ağızları, zengin söz varlığının yanında standart yazı diline göre daha zengin daha çeşitli gramatikal unsurları bünyesinde barındırabilmektedir. Bugün standart yazı dilimizde tek bir morfemle karşılanan duyulan geçmiş zaman eki, Anadolu ağızlarında *-mİş/-mUş*, *-Ik* /*-Uk*, *-Ip/-IpDUr* gibi üç farklı morfemle karşılanmaktadır.

Bu çalışma ile şu sonuçlara ulaşılmıştır:

-Ik/-Uk ekinin duyulan geçmiş zaman göreviyle kullanımı, Karahan'ın belirlediği üç ana ağız bölgesi içinde sadece Batı grubu ağızları içinde yer almaktadır.

-Ik/-Uk eki, Türkiye Türkçesi ağızlarında *-mİş/-mUş* ekinin yerinde hem duyulan geçmiş zaman kip eki hem de sıfat-fiil eki fonksiyonunda fiilden isim yapım eki olarak kullanılmaktadır. Ek; Kahramanmaraş, Gaziantep, Adana, Osmaniye, Mersin, Hatay, Antalya, Aksaray, Karaman, Kırıkkale ve İzmir'in Kiraz ilçesi Çatak köyü ve Çanakkale Ayvacık ilçesi Sazlı Köyü ağızlarında tespit edilmiş ve ekin belli oranda örnekler halinde kullanımları verilmiş ve ekin kullanıldığı tespit edilen ağız bölgeleri biraz daha genişletilmiştir.

Ekin Anadolu ağızlarında tespit edildiği bölgelere bakıldığında belirli bir coğrafi hat üzerinde bulunduğu görülmektedir. Bu coğrafi hat Orta Anadolu'dan güneye inip buradan kıyı şeridini takip ederek Çanakkale'ye kadar uzanmaktadır.

-Ik/-Uk ekinin Gaziantep, Adana, Osmaniye ve Hatay ağızlarında anlamca kullanım farklılıkları bulunmaktadır. Ek çoğu zaman bugün standart yazı dilindeki -mİş/-mUŞ ekinin karşılığı şeklinde ve duyulan geçmiş zaman eki olarak kullanılmıştır. Ancak ekin Gaziantep, Adana, Osmaniye ve Hatay ağızlarında tahmin, kesinlik ve duyulan geçmiş zaman ile görülen geçmiş zaman arasında bir anlamda kullanıldığı görülmüştür.

Türkçenin tarihî dönemleri ve bugün çağdaş lehçeleri incelendiğinde -Ik / -Uk ekinin bu şekliyle ve duyulan geçmiş zaman fonksiyonu ile kullanıldığı bir örneğine rastlanmamıştır. Sadece Eski Uygur Türkçesi döneminde duyulan geçmiş zaman eki olarak kullanılan -yUk eki ile ağızlarda aynı görevde kullanılan -Ik / -Uk ekinin şekilsel ve görevsel yakınlığı bulunmaktadır. -yUk ekinin tarihî serüveni içerisinde y- sesinin düşmesi ile Türkiye Türkçesi ağızlarının bir bölümünde -Ik / -Uk şekilleriyle karşımıza çıkmış olabileceği düşüncesi ekin kökeni hakkında bir görüş olarak bulunmaktadır. Ancak ekin kökeni hakkındaki diğer görüş olan -(X)K fiilden isim yapım eki ile aynı olduğu görüşü bizce de kabul edilen görüştür. Çünkü ekin fiilden isim yapım eki olarak kullanıldığı örneklerde de -mİş/-mUŞ anlamına evrilmesi, görev ortaklıkları ve bu ekin işlekliliği bu görüşü güçlendirmektedir: aç-(ı)k "açılmış olan", böl-(ü)k "bölünmüş olan". O sebeple ek, yazı dilinde -mİş/-mUŞ anlamı veren fiilden isim yapım eki olarak kullanılmakta iken Anadolu ağızlarında yine -mİş/-mUŞ ekinin yerine ve duyulan geçmiş zaman göreviyle kullanımı devam etmektedir.

Ek, duyulan geçmiş zaman fonksiyonu ile yazılı metinlerde karşımıza çok çıkmamış olsa da 17. ve 19. yüzyıllarda genellikle Çukurova bölgesinde yaşamış olan Karacaoğlan ve Dadaloğlu gibi halk şairlerimizin dörtlüklerinde tespit edilmiştir. Bu durum, söz konusu ekin duyulan geçmiş zaman eki göreviyle Anadolu ağızlarında 17. ve 19. yüzyıllarda kullanıldığını göstermektedir. Ayrıca halk şairlerinin dilinde ağız özelliklerinin olması olağan bir durumdur. Karacaoğlan ve Dadaloğlu'nun şiirlerinde tespit edilen bu unsurlar onların yaşadıkları dönemde ağız özelliklerinin şiirlerine yansımaları olarak görülmelidir. Her iki ozanımızın yaşadığı bölgeler incelendiğinde ekin bugün de yoğun şekilde kullanıldığı Çukurova yöresi karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışma ile duyulan geçmiş zaman görevinde kullanılan -Ik/-Uk ekinin Türkiye Türkçesi ağızlarındaki kullanım alanları ve şekilleri belirtilmiş olup ekin Türkiye Türkçesi ağızları içinde tespit edilen ağız bölgeleri biraz daha genişletilmiştir. Ayrıca tarihi dönemlerdeki halk ozanlarından Dadaloğlu'nun şiirlerinde duyulan geçmiş zaman görevinde kullanılmış -Ik/-Uk eki bu çalışmada ilk kez gösterilmiştir. Bununla birlikte duyulan geçmiş zaman ekinin Türkçenin tarihî seyri ve çağdaş dönemlerdeki örnekleri verilmiştir. Eski Uygur Türkçesinde aynı görevde kullanılan -yUk eki ile bugün Türkiye Türkçesi ağızlarının bir bölümünde kullanılan -Ik/-Uk arasındaki

benzerliğe değinilmiş ve ilgili ekin kökeninin ise fiilden isim yapım eki ile irtibatlı olduğu kanaatine varılmıştır.

KISALTMALAR

K1: İsmail Telli, 47.

K2: Mehmet Torun, 63.

KAYNAKÇA

- ADAMOVIĆ, Milan (1985), *Konjugationsgeschichte der Türkischen Sprache*, Leiden.
- AKSOY, Ömer Asım (1945), *Gaziantep Ağzı-I*, İstanbul: İbrahim Horoz Basımevi.
- ARGUNŞAH, Mustafa ve SAĞOL Yüksekaya, Gülden (2011), *Karahanlıca Harezmece Kıpçakça Dersleri*, İstanbul: Kesit Yayınları.
- ARGUNŞAH, Mustafa (2017), *Çağatay Türkçesi*, İstanbul: Kesit Yayınları.
- BAŞER, Elif (2014), *Kırıkkale İli Ağzları (İnceleme-Metinler-Sözlük)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde: Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BULDUK, Türker Barış (2018), "Türkiye Türkçesi Ağzlarında Farklı Bir Öğrenilen Geçmiş Zaman Eki Ve Çekimi: -Ip / -Up, -Ipdu / -Updu", *Turkish Studies*, 13/20, Summer 2018, 225-244.
- BURAN, Ahmet (1996), "-Ik Ekinin Anadolu Ağzlarındaki Kullanılışı", *TDAY Belleten 1994*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 11-18.
- CUNBUR, Müjgan (1988), *Karacaoğlan*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- ÇAKIR, Aylin (2018), *İzmir İli Ödemiş-Kiraz-Beydağ İlçesi Ağzları (Dil İncelemesi-Metinler-Sözlük)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DEMİR, Nurettin (1996a), "Güneybatı Anadolu Ağzlarında Kullanılan Şimdiki Zaman Eki -ik gelir", *Dilbilim Araştırmaları*, 136-148.
- DEMİR, Nurettin (1996b), "Einige Merkmale Yörükischer Dialekte", *Symbolae Turcologicae-Studies in Honour of Lars Johanson on his Sixtieth Birthday, 8 March 1996*, (Eds.) Arpad Berta, Bernt Brendemoen and Claus Schönig. (Series: Swedish Research Institute in Istanbul, Transactions, vol. 6.) Uppsala, 61-70.
- DEMİR, Nurettin (2007), "Anadolu Ağzlarında Kullanılan Geçmiş Zaman Eki -(y)XK.", *Dil ve Edebiyat Yazıları*. Mustafa İsen'e Armağan. Haz. Ayşenur İslam Külahlıoğlu ve Süer Eker, Ankara: Grafiker Yayınları, 133-148.
- DİRİK, Seval ve KURİBAYASHİ, Yuu (2015), "Sazlı Köyü (Ayvacak / Çanakkale) Ağzında Görülen –(y)IK Eki ve İşlevi", *Dil Araştırmaları Dergisi*, Güz 2015/17, 119-134.
- DOĞAN, Muammer (2012), *Aksaray Ve Yöresi Ağzları İnceleme-Metinler-Sözlük*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ERASLAN, Kemal (2012), *Eski Uygur Türkçesi Grameri*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ERCİLASON, Ahmet B. (2012), *Türk Lehçeleri Grameri*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- ERDEM, Mehmet Dursun ve BÖLÜK, Ramazan (2018), *Antalya Ve Yöresi Ağzları*, Ankara: Gazi Kitabevi

- ERDEM, Mehmet Dursun ve KİRİK, Esra (2011), *Kahramanmaraş Ve Yöresi Ağızları*, Kahramanmaraş: Kahramanmaraş İl Özel İdaresi Yayınları.
- ERGİN, Muharrem (2012), *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım.
- GABAİN, A Von (2000), *Eski Türkçesinin Grameri* (Çev: Mehmet Akalın), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- GÜLSEVİN, Gürer (2017), *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- GÜNAY, Umay (2005), *Türkiye’de Aşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*, 4. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları.
- HİRİK, Erhan (2016), “-(X)k Ekinin Kılımış, Kiplik ve Çatı Kategorisindeki İşlevleri”, *Bilig*, 32, 97-114.
- KARA, Mehmet (2012), *Türkmen Türkçesi*, (Ed. Ahmet Bican Ercilasun), Ankara: Akçağ Yayınları.
- KARAHAN, Leyla (1996), *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KARTALIOĞLU, Yavuz ve YILDIRIM Hüseyin (2012), *Azerbaycan Türkçesi*, (Edt.: Ahmet Bican ERCİLASUN), Ankara: Akçağ Yayınları.
- KASAPOĞLU ÇENGEL, Hülya (2012), *Kırgız Türkçesi*, (Edt.: Ahmet Bican ERCİLASUN), Ankara: Akçağ Yayınları.
- KORKMAZ, Zeynep (2010), *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ÖZTÜRK, Erol (2009), *Silifke ve Mut’taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ÖZTÜRK, Jale (2009), *Hatay Ağzı İnceleme-Metin-Sözlük*, Adana: Karahan Kitabevi.
- ÖZTÜRK, Rıdvan (2012), *Özbek Türkçesi*, (Edt.: Ahmet Bican ERCİLASUN), Ankara: Akçağ Yayınları.
- SAKAOĞLU, Saim (1986), *Dadaloğlu*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- SEVENGİL, Refik Ahmet (1965), *Yüzyıllar Boyunca Halk Şairler*, İstanbul: Atlas Kitabevi
- Sis, Nesrin (2010), *Hatay Belen Ağzı (İnceleme-Metin-Sözlük)*, Malatya: Serhat Kırtasiye-Matbaacılık.
- TAMİR, Ferhat (2012), *Kazak Türkçesi*, (Edt.: Ahmet Bican ERCİLASUN), Ankara: Akçağ Yayınları.
- UYSAL, İdris Nebi (2009), *Karaman İli Ağızları Ve Anadolu Ağızları Arasındaki Yeri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- YAPICI, Ali İhsan (2013), *Aydın ve Yöresi Ağızları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- YILDIRIM, Faruk (2006), *Adana Ve Osmaniye İlleri Ağızları I (Giriş-İnceleme)*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.